

כבש, דגים וארבעה אווזים

בעקבות תפריט לסעודת נישואין משנת תר"ד (1844)

אברהם פרנק

הביטוי "אכילה מחייה" (אכילה מחיה) היה נפוץ מאוד בין יהודי אשכנז, במיוחד בעיירות ובכפרים של דרום גרמניה, ששילבו בשפתם ניבים ב"יידיש-טייטש" (יידיש-גרמנית). הוא מסמל את החשיבות הרבה שייחסו יהודים בני כל העדות מאז ומעולם לאכילה רבה בשבתות, בחגים ובסעודות מצווה למיניהן. בארכיון המשפחתי של כותב המאמר נשמר חוזה נדיר שנערך לפני כ-170 שנה בין שניים מאבות המשפחה לבין בעל מסעדה כשרה, בנוגע לתפריט הארוחות שהוזמנו ליום נישואי בניהם. ואולם לפני העיסוק בתוכן המסמך עצמו יש לעמוד על המקום ועל התקופה שבהם נכתב.

חתן, כלה ועניים רבים

בכפר פלאַקט שליד העיר לימבורג, על נהר לאָהן (חבל הֶסן-נאסאו), לא הרחק מקהילת פרנקפורט שעל נהר מיין, מתועדת קהילה יהודית מאז שלהי המאה ה-17. צאצאי שני בתי האב המקוריים של הקהילה נקראו החל מ-1841 בשמות משפחתם: פֶּרְנֶק וְאַרְפֶּלְד. בשנת 1844, עת השתדכו ביניהן משפחות פרנק וארפלד לנישואי בניהן, מנתה הקהילה 40 נפש. מרבית הגברים התפרנסו ממסחר בהמות, ואילו לנשים הייתה על פי רוב חנות מכולת או מוצרי טקסטיל קטנה. אורח חייהם היה יהודי-מסורתי, ומלבד יחסי שכנות טובים לא התערבו באוכלוסייה המקומית. אמנם ילדיהם של בני הקהילה כבר למדו באותה התקופה גרמנית בבית הספר העממי, אך בינם לבין עצמם עדיין השתמשו בשפת ה"יידיש-טייטש", במבטא המקומי.

יצחק אייזיק פרנק (נולד ב-1790), אביו של החתן, היה היחיד מבין בני הקהילה שידע קרוא וכתוב בגרמנית, ונראה שהוא זה שחיבר – אמנם לעתים באיות שגוי – את תוכן התפריט המדובר. בנו, אברהם בן יצחק פרנק (1813-1866), זכה בשנת 1841 בשטר חסות (Schutzbrief) מאת נסיך נאסאר-דיץ, ובזכותו הורשה לבוא בברית הנישואין עם בתו של אברהם ארפלד. הוא אף נתמנה ב-1843 מטעם שלטונות הנסיכות לשמש פרנס (ראש) קהילת פלאַקט, וטרח רבות לקבל אישור לייסוד קהילה מקומית ולהקים בית כנסת בכפר. זאת, על מנת שהיהודים לא יאלצו ללכת בשבתות ובחגים מרחק שמונה ק"מ ברגל, אל העיר הסמוכה דיץ ובחזרה ממנה.

חופת הנישואים נערכה ב-18 בספטמבר 1844 בידי רב המחוז ד"ר סלומון וורמֶסר. במסעדה הכשרה שבבעלותו של מאיר הירש נערכו לאחר מכן שתי סעודות משובחות: הראשונה בצהריים והשנייה בערב. בסעודות סעדו את לבם 40 בני

אברהם פרנק, לשעבר איש מחלקת העלייה של הסוכנות וארגון יוצאי מרכז אירופה, חוקר את הגנאולוגיה, את הלשון ואת המנהגים של יהודי דרום גרמניה.

המשפחה ואורחיהם, בכלל זאת עניי העיר, בהתאם למנהג שהיה מקובל בקהילות מזרח אירופה להזמין לסעודות חתונה גם את עניי העיר ואורחים נזקקים. אמנם, אין בידינו הוכחות שכך היה נהוג גם בקהילות אשכנז וסביבותיה, ובספרי המנהגים המוכרים אין זכר למנהג זה, אולם מעניין לציין שהמחברת הנודעת גליקל מהמלין (1719-1691) רשמה בספר זיכרונותיה שאביה, העשיר מהמבורג, "נהג לשמח עניים ואביונים וערך להם ארוחה דשנה ומכובדת" בזמן שהשיא את אחותה הענדילכע. אם כן, במסמך שלפנינו מצוי תיעוד נדיר לכך שגם יהודים משכבות מבוססות פחות באשכנז ערכו בחתונת ילדיהם סעודת מצווה לעניים ולנזקקים.

חזוה הסעודה
בחתונת מאייר הירש,
1844

"חזוה בנוגע לסעודת נישואין"

אנו, אברהם פרנק ואברהם ארפלד מפלאכט, הגענו [חתמנו] היום על הסכם [חזוה] בנוגע לסעודות נישואין שנקבעו ליום 20 בנובמבר 1844, עם מאייר הירש מלימבורג. סיכמנו אתו לגבי ארבעים איש, עבורם נשלם [יגיע] לו משנינו סאָלר אחד וארבעים קרוֹצֶר לנפש [לאדם]. בתמורה יהיה על מר מאייר הירש מלימבורג לספק במלואו:

- לצהריים: שני מרקים – אחד חמוץ והשני עם אטריות, עם דברי מאפה;
- כרוב לבן מסוג Wirising מבושל עם נקניק; תפוחים חמוצים עם צימוקים;
- מרק עם בשר חמוץ; שאָלט [פשטידת קוגל] עם תרנגולת; מלפפונים וחרדל; דְטֶשֶר [חלת נישואין] גדול ולחם לכל הסעודה.
- לערב: דגים וארבעה אוזים; בשר כבש; ארבע עוגות תפוחים וארבע עוגות שזיפים; ירקות עם שזיפים מבושלים; סלט כרוב עם עלי עולש endivie.
- עבור [האנשים] העניים: מרק, ירקות ובשר, וכתמורה נשלם לנ"ל 18 קרוצר לנפש.

מהחזוה מתברר שאכן מדובר ב"סעודת מלכים" של ממש, וזאת על אף שהסועדים הכפריים לא השתייכו כלל למעמד העליון של החברה. בנוגע לתפריט המגוון ולמספר המנות, יש לציין שמאז ימי הביניים נהגו יהודי מזרח ומערב אירופה "להתענג בתענוגים, ברבורים, ושלו ודגים" בסעודות מצווה, בשבתות ובחגים, והרי אין סעודת מצווה נאה מסעודת חתונה.

לעיון נוסף:

1. גליקל: זכרונות 1719-1691, ירושלים תשס"ו.
2. י' לוינסקי, אנציקלופדיה של הווי ומסורת ביהדות, תל אביב תשמ"ט.
3. מנהגים דק"ק ורומיישא לרבי יוספה שמש, ב, ירושלים תשמ"ח, עמ' רלג.
4. פנקס הקהילות גרמניה (כרך הסן-נסאו), ירושלים תשנ"ב.

